

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

школярів, пропонується поширювати лексичні теми, що передбачають засвоєння певної групи слів на інші навчальні предмети, дотримуючись принципів комплексного, тематичного та інтегрованого навчання, тісно співпрацювати з педагогами та батьками.

Висновки та перспективи. Таким чином, у результаті теоретичного дослідження встановлено, що використання методики ТАН-Содерберг позитивно впливає на розвиток мовлення дітей з РАС. Але проведене дослідження не висчерпує всіх питань розглянутої проблеми, а відкриває перспективу для пошуків нових шляхів та методик, що сприятимуть розвитку мовлення дітей зазначеної категорії.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. Вивчення мовленнєвої активності дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна* / За ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець- Подільський : Медобори-2006, 2013. Вип. 23. Ч. 3 С. 22-30.
2. Дегтяренко Т. М., Гужва М. А. Модель організації міжвідомчої допомоги аутичним дітям: від теорії до практики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. : А. А. Сбруєва. Суми, СумДПУ ім. А.С.Макаренка. 2015. Вип. 1 (45). С. 52-65.
3. Заремба В. В., Ліщук Н. І., Морозова Н. В. Програми з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю. *Розвиток мовлення з використанням методики ТАН-Содерберг.* Київ. 2015.
4. Мойсенко І. М. Модель формування сенсомоторних компетенцій у дітей з розладами аутичного спектра дошкільного віку. *Scientific research of the XXI centur. Volume I: collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov.* Sherman Oaks, Los Angeles : GS publishing service, 2021. Розд. Pedagogikal sciences. С. 219-233.
5. Тарасун В. В. Аутологія : монографія. Київ: «МП Леся», 2014. 580 с.

Соколова Г. Б., Рibaкова Н. В.

ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. В наш час набуває актуальності проблема надання допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями мовлення, в формі організації інклюзивного навчання.

Тому, вчитель-логопед в будь-якому закладі освіти може зіткнутися з труднощами організації діагностики та відстеження динаміки мовленнєвого розвитку дітей, які мають різний ступінь прояву мовленнєвого порушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними медико-соціальних досліджень за останні декілька років значно збільшилася кількість дітей з порушеннями мовлення. Науковці і практики стурбовані збільшенням кількості дошкільників, які мають

порушення мовлення (Н. Кабельнікова, І. Мартиненко, І. Марченко, Н. Пахомова, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.).

Зазвичай, проблеми моторного, психічного та мовленнєвого розвитку дитини виявляються вже в ранньому і молодшому дошкільному віці [1]. Однак найчастіше ці проблеми залишаються актуальними і на етапі середнього та старшого дошкільного віку.

Аналіз наукових джерел показав, що, не зважаючи на зростання кількості дітей, які мають порушення мовленнєвого розвитку, серед наукових досліджень представлено вкрай обмежене коло таких, що розглядають особливості становлення особистості таких дітей. Це значно знижує ефективність психолого-педагогічної допомоги, якої вони потребують.

Поняття «загальний недорозвиток мовлення» вперше теоретично було обґрунтовано в результаті багатоаспектних досліджень різних форм мовленнєвої патології у дітей дошкільного та шкільного віку, проведених Р. Левіною та її колегами в 50-60-х роках ХХ століття. Відхилення у формуванні мовлення стали трактуватися як порушення розвитку, що спричинені специфікою будови вищих психічних функцій. Тому проблема структури різних форм патології мовлення була вирішена з позицій системного підходу залежно від особливостей компонентів мовленнєвої системи. Саме тому форму мовленнєвої патології Р. Левіна запропонувала визначити як «загальний недорозвиток мовлення» (ЗНМ) це порушення, що проявляється на всіх рівнях організації мови і мовлення за умови нормального слуху та інтелекту [2]. У дітей із ЗНМ спостерігаються порушення звуковимови, недорозвиток фонематичного слуху, помітне відставання в формуванні словникового запасу і граматичної будови.

Мета статті полягає у теоретичному вивченні питання особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дітей із ЗНМ не сформовані фонематична, лексична (словниковий запас) та граматична (правила словотворення і словозміни, правила зв'язку слів у реченнях) сторони мовлення. Хоча слід зазначити про наявність у різних дітей із цим порушенням певних індивідуальних особливостей психічного так і поведінкового розвитку [4].

На думку Л. Виготського, оскільки мовлення тісно пов'язане з мисленням, то дитина із ЗНМ, яка має порушення процесу формування виразу чи вислову не реалізує повноцінно мисленнєво пізнавальну функцію, що негативно позначається у подальшому на оволодінні читанням і письмом.

Слід також відмітити, що залежно від природи порушень, виділяють первинне та вторинне недорозвинення мовлення. До первинного недорозвинення мовлення відносять ті форми порушення, що спостерігаються у дітей з первинно збереженим інтелектом, нормальним слухом і достатніми функціями мовно-рухового аналізатора. Це дефекти, які

викликаються органічними ураженнями локальних зон кори головного мозку, що відповідають за засвоєння мовлення (алалія).

Більшість дітей із загальним недорозвитком мовлення переводять спілкування з однолітками зі сфери мовлення у сферу міміки та жестів. Більш розгальмовано вони себе почувають в ігровій діяльності, однак їхня гра характеризується змістовою збідненістю та недостатньою структурованістю мовленнєвої продукції, що в ній використовується. Мовленнєва діяльність є найважливішим засобом пізнання дитиною навколишнього світу. Вона виступає одночасно як універсальний засіб і як неодмінна умова пізнавальної діяльності дошкільника. Однак, протягом становлення та формування особистості дитини повинен бути педагогічний супровід, аби процес соціалізації відбувався відповідно загальним правилам та нормам.

Отже, у дітей із загальним недорозвитком мовлення спостерігається недостатня мовленнєва активність, яка з віком, без спеціального навчання, різко падає. Більшість таких дітей досить критичні до свого дефекту, проте є й незначний відсоток дітей, які деякою мірою майже не відчують дискомфорту, пов'язаного з цим. Отже, існує певна тенденція, коли діти з менш вираженим дефектом можуть дуже глибоко його переживати, соромитися свого мовлення, в той час, як діти з більш вираженим мовленнєвим дефектом його майже не відчують. Усвідомлення мовної неповноцінності (а тим більше хвороблива фіксація дитини на мовленнєвому дефекті) породжує у них невпевненість у своїх силах, замкнутість, драгівливість, образливість, викликає посилення негативізму в спілкуванні, насамперед з однолітками. Такі діти в спілкуванні через свою ваду малоактивні, майже ніколи не проявляють ініціативу, що, в свою чергу, гальмує процес міжособистісних стосунків дітей.

Проаналізувавши низку наукових досліджень, ми встановили, що спілкування дитини з однолітками може виникнути й розвиватися тільки із спілкування з дорослим [1, 3, 4]. Тим більше, що досвід перших стосунків із однолітками є фундаментом подальшого розвитку дитини.

Отже, старшому дошкільному віку притаманно наступне: якщо дитина для спілкування та спільної діяльності обирає у партнери свого товариша однолітка, це є засобом не тільки самопізнання, а й невід'ємною стороною її самосвідомості, суб'єктом звернення до цілісного «Я». Порівнюючи себе з однолітком і протиставляючи себе йому, дитина дає можливість поглибити міжособистісні стосунки з однолітками. Тому, одноліток – це важлива складова частина життя дитини.

За період дошкільного дитинства дитина проходить великий шлях у оволодінні соціальним простором з його системою нормативної поведінки у міжособистісних відносинах з дітьми. Слід зазначити, дитина старшого дошкільного віку починає сприймати себе чи іншого як цілісну особистість, завдяки чому стає можливим її особистісний розвиток.

На відміну від дітей з типовим розвитком, у дітей із загальним недорозвитком мовлення проблеми мовленнєвого характеру здійснюють

негативну динаміку в розвиток та становлення самооцінки такої дитини. Через низький рівень комунікативної активності психіка дитини не має змоги або в недостатній кількості виробляє та акумулює ті якості, що необхідні для забезпечення повноцінного спілкування і, як наслідок, дитина не може об'єктивно оцінювати себе та своїх однолітків, що провокує хибне уявлення про себе та оточуючих і тягне за собою завищену або занижену самооцінку. Діти, які мають завищену самооцінку, як правило, легко вступають в дружні стосунки та зв'язки з однолітками. Такі діти швидко звикають до незнайомих людей, прагнуть до контактів з оточенням, мають достатньо широке коло спілкування, відрізняються бажанням виділитися серед однолітків. І навпаки, діти, які мають занижену самооцінку, відчувають труднощі у встановленні контактів з однолітками; вони важко пристосовуються до нових обставин, схильні до спокійних ігор на самоті або з малою кількістю однолітків. Коло їх спілкування вузьке, а у деяких дітей спостерігаються прояви мовного негативізму. Труднощі у становленні самооцінки дитини негативно впливають на розвиток її особистості та часто дають хибне уявлення про себе та оточуючий світ, що порушує і гальмує процес соціалізації. Загальний недорозвиток мовлення позначається на формуванні у дітей сенсорної, інтелектуальної та афективно-вольової сфер. Це пояснюється взаємозв'язком мовленнєвих порушень з іншими сторонами психічного розвитку.

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства, посилення гуманістичних та демократичних тенденцій у житті, все актуальнішим стає перенесення акцентів у процесі виховання з масових педагогічних явищ на особистість дитини та її соціалізацію в соціумі. Соціалізацію дітей із загальним недорозвитком мовлення визначаємо як процес становлення дитячої особистості в умовах налагодження соціальних взаємин дітей дошкільного віку в різних ситуаціях взаємодії, об'єднаних спілкуванням та спільною діяльністю.

Висновки та перспективи. Оскільки мова йде про педагогічні умови соціалізації дошкільника із загальним недорозвитком мовлення в закладах дошкільної освіти, саме в той період, коли в дитини формуються соціальні якості, знання, вміння, навички, що дають їй змогу стати дієздатним учасником соціальних відносин, формується уявлення про себе, своє «Я», навколишній світ через спілкування з близькими дорослими та однолітками важливо не допустити щоб такий важливий процес, як соціалізація особистості проходив без допомоги кваліфікованого педагога. Соціалізація дітей із загальним недорозвитком мовлення потребує делікатного та професійного спрямування. Аналіз наукової літератури, теоретичних та практичних джерел вказує на необхідність проведення комплексного вивчення комунікативної діяльності дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Список використаних джерел:

1. Брушневська І. Обґрунтування критеріально-діагностичного комплексу вивчення комунікативного компонента в дітей п'ятого року життя із ЗНМ. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 7(61). С. 245–254.
2. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення: [монографія]; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : ДІА, 2016. 307 с. : рис., табл.
3. Омельченко І. М. Проблема дизонтогенезу та патогенезу комунікативної діяльності, детермінованої хронотопом у психологічній науці. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Збірник наукових праць. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова 2013. №24. С. 388–391.
4. Рібцун Ю. В., Василенко І. М. До проблеми формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2015. Вип. 9. С. 92–97.

Соколова Г. Б., Толмачевська О. В.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається зростання кількості дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Тому значна увага фахівців приділяється пошукам методів діагностики та корекції дітей цієї категорії [1, 2, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні міжнародні асоціації з проблем аутизму трактують даний розлад як вроджене біо-неврологічне порушення, яке пов'язане з порушенням структур і функцій головного мозку, що найчастіше супроводжуються додатковими порушеннями (інтелектуальна недостатність, сенсорні порушення, проблеми поведінки тощо). У більшості досліджень аутизм розуміється не як захворювання, а як синдром, який описується як поєднання атипових поведінкових характеристик. Діти з розладом аутичного спектру можуть виявляти різні симптоми, і жоден з цих випадків не схожий на інший, однак існує низка загальних симптомів, які зазвичай включають соціальні, комунікативні та поведінкові проблеми [3]. Симптоми можуть проявлятися вже в перший рік, але вони зазвичай виявляються до 3-х років. Діти з розладами аутичного спектру мають труднощі в трьох основних сферах:

1. Спілкування та мовлення: труднощі з соціальним використанням мовлення; неможливість розпочати або продовжувати розмову; невідповідність міміки та мови тіла; нерозуміння жартів та сарказму, обмежена або незвична гра, мовні труднощі.

2. Соціальне та емоційне розуміння: недостатнє розуміння чужих почуттів; відсутність співпереживання; відсутність або незвичність контакту очей, жестів та міміки; труднощі з дружнім спілкуванням; труднощі взаємодії з іншими людьми.

3. Гнучкість мислення та поведінки: не люблять зміни, мають труднощі з вирішенням проблем, люблять дотримуватися розпорядку дня, мають